Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 21ης Μαρτίου 2013*

«Οδηγία 2003/55/ΕΚ — Εσωτερική αγορά φυσικού αερίου — Οδηγία 93/13/ΕΟΚ — Άρθρο 1, παράγραφος 2, και 3 έως 5 — Συμβάσεις μεταξύ επαγγελματιών και καταναλωτών — Γενικοί όροι — Καταχρηστικές ρήτρες — Μονομερής τροποποίηση της τιμής της υπηρεσίας από τον επαγγελματία — Παραπομπή σε υποχρεωτική κανονιστική ρύθμιση που αφορά άλλη κατηγορία καταναλωτών — Δυνατότητα εφαρμογής της οδηγίας 93/13 — Υποχρέωση σαφούς, κατανοητής και διαφανούς διατυπώσεως»

Στην υπόθεση C-92/11,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Bundesgerichtshof (Γερμανία) με απόφαση της 9ης Φεβρουαρίου 2011, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 28 Φεβρουαρίου 2011, στο πλαίσιο της δίκης

RWE Vertrieb AG

κατά

Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Tizzano, πρόεδρο τμήματος, A. Borg Barthet, M. Ilešič, M. Safjan (εισηγητή) και M. Berger, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: V. Trstenjak

γραμματέας: K. Malacek, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 28ης Ιουνίου 2012,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— η RWE Vertrieb AG, εκπροσωπούμενη από τους P. Rosin, J. Schütze και A. von Graevenitz, Rechtsanwälte,

— η Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV, εκπροσωπούμενη από τον P. Wassermann, Rechtsanwalt,

— η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον T. Henze και τη J. Kemper,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

— η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους T. Materne και J.-C. Halleux,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τις M. Owsiany-Hornung και S. Grünheid,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 13ης Σεπτεμβρίου 2012,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία, αφενός, των άρθρων 1, παράγραφος 2, 3 και 5 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ L 95, σ. 29), καθώς και των σημείων 1, στοιχείο θ′, και 2, στοιχείο β′, δεύτερο εδάφιο, του παραρτήματός της και, αφετέρου, των άρθρων 3, παράγραφος 3, και του παραρτήματος Α, στοιχεία β′ και γ′, της οδηγίας 2003/55/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2003, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της οδηγίας 98/30/ΕΚ (ΕΕ L 176, σ. 57).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της RWE Vertrieb AG (στο εξής: RWE) και της Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV (ένωση καταναλωτών) σχετικά με τη χρήση, από τη RWE, φερόμενων ως καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτει με καταναλωτές.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 93/13

3 Η δέκατη τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 93/13 έχει ως εξής:

«[…] οι [νομοθετικές] ή κανονιστικές διατάξεις των κρατών μελών που καθορίζουν, άμεσα ή έμμεσα, τους όρους των συμβάσεων με τους καταναλωτές θεωρείται ότι δεν περιέχουν καταχρηστικές ρήτρες· […] κατά συνέπεια, δεν χρειάζεται να υπάγονται στις διατάξεις της παρούσας οδηγίας οι ρήτρες που απηχούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου καθώς και αρχές ή διατάξεις διεθνών συμβάσεων, στις οποίες έχουν προσχωρήσει τα κράτη μέλη ή η Κοινότητα· […] γι' αυτό τον λόγο, η έκφραση "νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου" που αναφέρ[εται] στο άρθρο 1, παράγραφος 2, [της παρούσας οδηγίας] καλύπτει τους κανόνες οι οποίοι εφαρμόζονται κατά νόμο μεταξύ των συμβαλλομένων, εάν δεν έχει συμφωνηθεί άλλως».

4 Η εικοστή αιτιολογική σκέψη της ως άνω οδηγίας έχει ως εξής:

«[…] ο καταναλωτής πρέπει να έχει πράγματι την ευκαιρία να λάβει γνώση όλων των ρητρών και […] σε περίπτωση αμφιβολίας πρέπει να υπερισχύσει η πιο ευνοϊκή ερμηνεία για τον καταναλωτή».

5 Το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 ορίζει τα εξής:

«Οι ρήτρες της σύμβασης που απηχούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου καθώς και διατάξεις ή αρχές διεθνών συμβάσεων στις οποίες έχουν προσχωρήσει τα κράτη μέλη ή η Κοινότητα, ιδίως στον τομέα των μεταφορών, δεν υπόκεινται στις διατάξεις της παρούσας οδηγίας.»

6 Το άρθρο 3 της οδηγίας αυτής προβλέπει τα εξής:

«1. Ρήτρα σύμβασης που δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, θεωρείται καταχρηστική όταν παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, τα απορρέοντα από τη σύμβαση.

2. Θεωρείται πάντοτε ότι η ρήτρα δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, όταν έχει συνταχθεί εκ των προτέρων και όταν ο καταναλωτής, εκ των πραγμάτων, δε μπόρεσε να [επηρεάσει] το περιεχόμενό της, ιδίως στα πλαίσια μιας σύμβασης προσχωρήσεως.

Το γεγονός ότι για ορισμένα στοιχεία κάποιας ρήτρας ή για μια μεμονωμένη ρήτρα υπήρξε ατομική διαπραγμάτευση, δεν αποκλείει την εφαρμογή του παρόντος άρθρου στο υπόλοιπο μιας σύμβασης, εάν η συνολική αξιολόγηση οδηγεί στο συμπέρασμα ότι, παρ' όλα αυτά, πρόκειται για σύμβαση προσχώρησης.

Εάν ο επαγγελματίας ισχυρίζεται ότι για μια τυποποιημένη ρήτρα υπήρξε ατομική διαπραγμάτευση, φέρει το βάρος της απόδειξης.

3. Το παράρτημα περιέχει ενδεικτικό και μη εξαντλητικό κατάλογο ρητρών που είναι δυνατόν να κηρυχθούν καταχρηστικές.»

7 Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας:

«[...] ο καταχρηστικός χαρακτήρας μιας συμβατικής ρήτρας κρίνεται, αφού ληφθούν υπόψη η φύση των αγαθών ή των υπηρεσιών που αφορά η σύμβαση και όλες οι κατά τον χρόνο της σύναψης της σύμβασης περιστάσεις που περιέβαλαν την εν λόγω σύναψη, καθώς και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της σύμβασης ή άλλης σύμβασης από την οποία αυτή εξαρτάται».

8 Το άρθρο 5 της ίδιας οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Στην περίπτωση συμβάσεων των οποίων όλες ή μερικές ρήτρες που προτείνονται στον καταναλωτή έχουν συνταχθεί εγγράφως, οι ρήτρες αυτές πρέπει να συντάσσονται πάντοτε με σαφή και κατανοητό τρόπο. Σε περίπτωση αμφιβολίας για την έννοια μιας ρήτρας, επικρατεί η ευνοϊκότερη για τον καταναλωτή ερμηνεία. [...]»

9 Το παράρτημα της οδηγίας 93/13 απαριθμεί τις ρήτρες στις οποίες αναφέρεται το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής:

«1. Ρήτρες που έχουν [ως] σκοπό ή αποτέλεσμα:

[...]

θ) να συνάγουν αμετάκλητα την εκ μέρους του καταναλωτή αποδοχή ρητρών τις οποίες δεν είχε καμία πραγματική δυνατότητα να γνωρίζει πριν συνάψει τη σύμβαση·

ι) να επιτρέπουν στον επαγγελματία να τροποποιεί μονομερώς τους όρους της σύμβασης χωρίς σοβαρό λόγο ο οποίος να προβλέπεται στη σύμβαση·

[...]

λ) να προβλέπουν ότι η τιμή των αγαθών καθορίζεται κατά τη στιγμή της παράδοσης, ή να παρέχουν στον πωλητή αγαθών ή στον παρέχοντα υπηρεσίες το δικαίωμα να αυξάνει τις τιμές του, χωρίς ο καταναλωτής να έχει, και στις δύο περιπτώσεις, αντίστοιχο δικαίωμα που να του επιτρέπει να λύει τη σύμβαση στην περίπτωση που η τελική τιμή είναι πολύ υψηλή σε σχέση με την τιμή που συμφωνήθηκε κατά τη σύναψη της σύμβασης·

[...]

2. [Το π]εδίο εφαρμογής των στοιχείων [...] ι′ και λ′ έχει ως εξής:

[...]

β) [...]

Το στοιχείο λ′ δεν αντιβαίνει εξάλλου στις ρήτρες με τις οποίες ο επαγγελματίας επιφυλάσσεται του δικαιώματος να τροποποιήσει μονομερώς τους όρους μιας σύμβασης αορίστου χρόνου, εφόσον όμως θα τον βαρύνει η υποχρέωση να προειδοποιήσει εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος τον καταναλωτή, ο οποίος και παραμένει ελεύθερος να καταγγείλει τη σύμβαση.

[...]

δ) το στοιχείο λ′ δεν αντιβαίνει στις ρήτρες τιμαριθμικής αναπροσαρμογής της τιμής, εφόσον οι ρήτρες αυτές είναι νόμιμες και ο τρόπος μεταβολής της τιμής περιγράφεται επακριβώς.»

Η οδηγία 2003/55

10 Το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/55 ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα για την προστασία των τελικών πελατών και για την εξασφάλιση υψηλών επιπέδων προστασίας του καταναλωτή, ειδικότερα δε μεριμνούν ώστε να υπάρχουν επαρκείς διασφαλίσεις για την προστασία των ευάλωτων καταναλωτών, συμπεριλαμβανομένων μέτρων που τους βοηθούν να αποφύγουν την αποσύνδεση. Στο πλαίσιο αυτό, τα κράτη μέλη μπορούν να λαμβάνουν μέτρα προστασίας των πελατών που είναι συνδεδεμένοι με το δίκτυο αερίου σε απομακρυσμένες περιοχές. Τα κράτη μέλη μπορούν να ορίζουν τον ύστατο προμηθευτή για τους πελάτες τους συνδεδεμένους με το δίκτυο αερίου. Διασφαλίζουν υψηλά επίπεδα προστασίας των καταναλωτών, ιδίως όσον αφορά τη διαφάνεια σχετικά με τους συμβατικούς όρους και προϋποθέσεις, τη γενική πληροφόρηση και τους μηχανισμούς επίλυσης διαφορών. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι ο επιλέξιμος πελάτης είναι πράγματι σε θέση να αλλάξει προμηθευτή. Όσον αφορά τουλάχιστον τους οικιακούς πελάτες, τα μέτρα αυτά συμπεριλαμβάνουν τα μέτρα που αναφέρονται στο παράρτημα Α.»

11 Το παράρτημα Α της οδηγίας 2003/55 το οποίο αφορά τα μέτρα για την προστασία των καταναλωτών έχει ως εξής:

«Με την επιφύλαξη των κοινοτικών κανόνων σχετικά με την προστασία των καταναλωτών, ιδίως της οδηγίας 97/7/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου [της 20ής Μαΐου 1997, για την προστασία των καταναλωτών κατά τις εξ αποστάσεως συμβάσεις (ΕΕ L 144, σ. 19)] και της οδηγίας 93/13 [...], τα μέτρα που αναφέρονται στο άρθρο 3 έχουν ως στόχο να εξασφαλίζουν ότι οι πελάτες:

α) [...]

Οι όροι πρέπει να είναι δίκαιοι και σαφώς γνωστοί εκ των προτέρων. Οπωσδήποτε, οι πληροφορίες αυτές πρέπει να παρέχονται πριν από τη σύναψη ή επιβεβαίωση της σύμβασης. Όταν οι συμβάσεις συνάπτονται με την παρεμβολή κάποιου μεσάζοντα, οι προαναφερόμενες πληροφορίες πρέπει επίσης να παρέχονται πριν από τη σύναψη της σύμβασης·

β) ειδοποιούνται δεόντως σχετικά με οποιαδήποτε πρόθεση τροποποίησης των συμβατικών όρων και ενημερώνονται σχετικά με το δικαίωμα λύσης της σύμβασης όταν τους απευθύνεται η σχετική ειδοποίηση. Οι φορείς παροχής υπηρεσιών ειδοποιούν τους συνδρομητές τους απευθείας για οποιαδήποτε αύξηση τελών, την κατάλληλη χρονική στιγμή και το αργότερο μία κανονική χρονική περίοδο χρέωσης μετά τη χρονική στιγμή κατά την οποία η αύξηση τίθεται σε ισχύ. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι πελάτες παραμένουν ελεύθεροι να λύσουν τις αντίστοιχες συμβάσεις, εάν δεν αποδέχονται τους νέους όρους οι οποίοι τους έχουν κοινοποιηθεί από τον φορέα παροχής υπηρεσιών αερίου·

γ) λαμβάνουν διαφανείς πληροφορίες σχετικά με τις ισχύουσες τιμές και τιμολόγια, καθώς και τους συνήθεις όρους και προϋποθέσεις όσον αφορά την πρόσβαση και τη χρήση των υπηρεσιών αερίου·

δ) [...] Οι γενικοί όροι και προϋποθέσεις πρέπει να είναι δίκαιοι και διαφανείς. Πρέπει να διατυπώνονται σε σαφή και κατανοητή γλώσσα. Οι πελάτες πρέπει να προστατεύονται από τις αθέμιτες και παραπλανητικές μεθόδους πώλησης·

[...]»

Το γερμανικό δίκαιο

12 Κατά το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 2, της κανονιστικής αποφάσεως για τους γενικούς όρους εφοδιασμού των πελατών γενικού καθεστώτος με φυσικό αέριο (Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Gasversorgung von Tarifkunden, στο εξής: AVBGasV), που ίσχυε κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα για τη διαφορά της κύριας δίκης:

«(1) Τα άρθρα 2 έως 34 της παρούσας κανονιστικής αποφάσεως ορίζουν τους υποχρεωτικούς για τις επιχειρήσεις φυσικού αερίου γενικούς όρους για τη σύνδεση [...] οποιουδήποτε προσώπου στο δίκτυό τους διανομής και παροχή βάσει του γενικού καθεστώτος. Οι όροι αυτοί αποτελούν τμήμα της συμβάσεως παροχής.

(2) Πελάτης υπό την έννοια της παρούσας κανονιστικής αποφάσεως είναι ο πελάτης γενικού καθεστώτος.»

13 Το άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 2, της AVBGasV ορίζει τα εξής:

«(1) Η επιχείρηση φυσικού αερίου διαθέτει το φυσικό αέριο σύμφωνα με τα εκάστοτε ισχύοντα γενικά τιμολόγια και τους εκάστοτε ισχύοντες γενικούς όρους. Η ενεργειακή αξία, με τα περιθώρια διακυμάνσεως που προκύπτουν από τις συνθήκες παραγωγής και αγοράς της επιχειρήσεως, καθώς και η κρίσιμη για τον εφοδιασμό των πελατών πίεση του αερίου σε ηρεμία καθορίζονται σύμφωνα με τα γενικά τιμολόγια.

(2) Οι μεταβολές των γενικών τιμολογίων και οι τροποποιήσεις των γενικών όρων δεν παράγουν αποτελέσματα πριν από τη δημοσιοποίησή τους.

[...]»

14 Το άρθρο 32, παράγραφοι 1 και 2, της AVBGasV ορίζει τα εξής:

«(1) Η σύμβαση ισχύει χωρίς διακοπή έως ότου ένα από τα μέρη την καταγγείλει τηρώντας προθεσμία ενός μηνός, η οποία ισχύει από το τέλος του ημερολογιακού μήνα [...]

(2) Σε περίπτωση τροποποιήσεως των γενικών τιμολογίων ή τροποποιήσεως των γενικών όρων από την επιχείρηση φυσικού αερίου στο πλαίσιο της παρούσας κανονιστικής αποφάσεως, ο πελάτης δικαιούται να καταγγείλει τη σύμβαση τηρώντας προθεσμία δύο εβδομάδων από το τέλος του ημερολογιακού μήνα της δημοσιοποιήσεώς τους.

[...]»

15 Το άρθρο 307 του γερμανικού αστικού κώδικα (Bürgerliches Gesetzbuch, στο εξής: BGB) ορίζει τα εξής:

«(1) Οι γενικοί όροι των συναλλαγών δεν εφαρμόζονται όταν, χωρίς λόγο και αντιθέτως προς τις επιταγές της καλής πίστεως, θέτουν σε μειονεκτική θέση τον αντισυμβαλλόμενο εκείνου που τους χρησιμοποιεί κατά τρόπο ανεπίτρεπτο. Η μειονεκτική θέση μπορεί να προκύπτει ακόμη και από το γεγονός ότι ο σχετικός όρος δεν είναι σαφής και κατανοητός.

(2) Σε περίπτωση αμφιβολίας, ανεπίτρεπτη μειονεκτική θέση υφίσταται όταν ένας γενικός όρος:

1. δεν είναι συμβατός προς θεμελιώδεις αρχές της νομοθεσίας από την οποία αφίσταται ή

2. περιορίζει τα ουσιαστικά δικαιώματα ή τις ουσιαστικές υποχρεώσεις που απορρέουν από τη φύση της συμβάσεως, κατά τρόπον ώστε να τίθεται σε κίνδυνο η επίτευξη του σκοπού της συμβάσεως.

(3) Οι παράγραφοι 1 και 2 καθώς και τα άρθρα 308 και 309 ισχύουν μόνο για γενικούς όρους πωλήσεων, με τους οποίους συνομολογούνται ρυθμίσεις που παρεκκλίνουν από ή συμπληρώνουν νομικές διατάξεις. Άλλοι όροι ενδέχεται να είναι ανίσχυροι σύμφωνα με την παράγραφο 1, δεύτερο εδάφιο, σε συνδυασμό με την παράγραφο 1, πρώτο εδάφιο.»

16 Κατά το άρθρο 310, παράγραφος 2, του BGB:

«Τα άρθρα 308 και 309 δεν εφαρμόζονται σε συμβάσεις επιχειρήσεων παροχής ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, τηλεθερμάνσεως και υδρεύσεως για τον εφοδιασμό των χρηστών με ηλεκτρικό ρεύμα, φυσικό αέριο, τηλεθέρμανση και νερό από το δίκτυο εφοδιασμού, εφόσον οι όροι εφοδιασμού δεν αποκλίνουν εις βάρος των πελατών από τις κανονιστικές αποφάσεις για τους γενικούς όρους εφοδιασμού πελατών γενικού καθεστώτος με ηλεκτρικό ρεύμα, φυσικό αέριο, τηλεθέρμανση και νερό. Το πρώτο εδάφιο εφαρμόζεται αναλόγως και στις συμβάσεις σχετικά με την αποχέτευση των λυμάτων.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

17 Η RWE, επιχείρηση παροχής φυσικού αερίου, συνήψε με καταναλωτές, στο πλαίσιο της ελευθερίας των συμβάσεων, συμβάσεις παροχής φυσικού αερίου (ειδικές συμβάσεις). Πέρα από τη δυνατότητα συνάψεως τέτοιων συμβάσεων η RWE και οι υπόλοιποι προμηθευτές φυσικού αερίου έχουν την υποχρέωση, κατά την εθνική νομοθεσία, να συνάπτουν συμβάσεις με καταναλωτές εφαρμόζοντας βασικό τιμολόγιο (συμβάσεις γενικού καθεστώτος).

18 Οι ρήτρες γενικών όρων (στο εξής: ΓΟ) που διαλαμβάνονται στις επίμαχες ειδικές συμβάσεις στην κύρια δίκη και αφορούν την τροποποίηση των τιμών του φυσικού αερίου, παρέπεμπαν στις διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας ή στους τυποποιημένους όρους των οποίων το κείμενο απέδιδε τις ρυθμίσεις

της νομοθεσίας αυτής, δεδομένου ότι αυτή δεν εφαρμοζόταν στις ειδικές συμβάσεις αλλά μόνο στις συμβάσεις γενικού καθεστώτος. Η εν λόγω νομοθεσία επέτρεπε στον προμηθευτή να αναπροσαρμόζει μονομερώς τις τιμές του φυσικού αερίου χωρίς αναφορά του λόγου, των όρων και της εκτάσεως αυτής της τροποποιήσεως, διασφαλίζοντας, όμως, την ενημέρωση των πελατών για την εν λόγω τροποποίηση και το δικαίωμά τους να προβούν, ενδεχομένως, σε καταγγελία της συμβάσεως.

19 Κατά το χρονικό διάστημα από την 1η Ιανουαρίου 2003 έως την 1η Οκτωβρίου 2005, η RWE αύξησε τις τιμές του φυσικού αερίου τέσσερις φορές. Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, οι πελάτες τους οποίους αφορά η διαφορά της κύριας δίκης δεν είχαν τη δυνατότητα αλλαγής προμηθευτή φυσικού αερίου.

20 Η Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV ζητεί από την RWE, για λογαριασμό των εν λόγω καταναλωτών, να επιστρέψει τα επιπλέον ποσά που αυτοί της κατέβαλαν λόγω των αυξήσεων της τιμής.

21 Το Landgericht Dortmund δέχθηκε το αίτημα επιστροφής για ποσό 16 128,63 ευρώ πλέον τόκων. Η RWE άσκησε έφεση ενώπιον του Oberlandesgericht η οποία απορρίφθηκε.

22 Η RWE άσκησε «Revision» [αναίρεση] κατά της αποφάσεως του Oberlandesgericht. Το Bundesgerichtshof έκρινε ότι για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης ήταν απαραίτητη η ερμηνεία των κρίσιμων διατάξεων του δικαίου της Ένωσης.

23 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Bundesgerichtshof αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα εξής προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 […] την έννοια ότι οι συμβατικές ρήτρες περί μεταβολής των τιμών που περιλαμβάνονται σε συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου συναπτόμενες με καταναλωτές, οι οποίοι προμηθεύονται το φυσικό αέριο όχι στο πλαίσιο της γενικής υποχρεώσεως εφοδιασμού αλλά βάσει της γενικής ελευθερίας των συμβάσεων (πελάτες ειδικού καθεστώτος), δεν υπόκεινται στις διατάξεις της οδηγίας, όταν στις εν λόγω συμβατικές ρήτρες έχουν ενσωματωθεί, στις συμβάσεις που συνάπτονται με τους πελάτες ειδικού καθεστώτος, χωρίς ουδεμία τροποποίηση, οι διατάξεις του νόμου που ισχύουν για τους πελάτες γενικού καθεστώτος στο πλαίσιο της γενικής υποχρεώσεως συνδέσεως και εφοδιασμού;

2) Έχουν –κατά την έκταση που εφαρμόζονται– τα άρθρα 3 και 5 της οδηγίας 93/13 […], σε συνδυασμό με την παράγραφο 1, στοιχείο ι′, και την παράγραφο 2, στοιχείο β′, δεύτερο εδάφιο, του παραρτήματος […] της οδηγίας, καθώς και το άρθρο 3, παράγραφος 3, σε συνδυασμό με το παράρτημα Α, στοιχεία β′ και/ή γ′, της οδηγίας 2003/55 […], την έννοια ότι οι συμβατικές ρήτρες για τη μεταβολή τιμών που περιλαμβάνονται σε συμβάσεις παροχής φυσικού αερίου συναπτόμενες με πελάτες ειδικού καθεστώτος πληρούν τις απαιτήσεις της σαφούς και κατανοητής διατυπώσεως και/ή της επαρκούς διαφάνειας, όταν δεν αναφέρονται σε αυτές η αιτία, οι προϋποθέσεις και η έκταση της μεταβολής των τιμών, αλλά εξασφαλίζεται ότι η επιχείρηση παροχής φυσικού αερίου θα ειδοποιεί τους πελάτες της προ της εκάστοτε αυξήσεως των τιμών εντός εύλογης προθεσμίας και οι πελάτες θα έχουν το δικαίωμα να αποδεσμευτούν από τη σύμβαση με καταγγελία, εφόσον δεν αποδέχονται τους μεταβληθέντες όρους, σχετικά με τους οποίους ειδοποιήθηκαν;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

24 Με το πρώτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί εάν το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι η οδηγία αυτή εφαρμόζεται στις ρήτρες ΓΟ που διαλαμβάνονται σε συμβάσεις συναπτόμενες μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή οι οποίες επαναλαμβάνουν κανόνα του εθνικού δικαίου ο οποίος εφαρμόζεται σε άλλη κατηγορία συμβάσεων και δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οικείας εθνικής νομοθεσίας.

25 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, όπως προκύπτει από το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, δεν υπόκεινται στις διατάξεις της οι συμβατικές ρήτρες που απηχούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου.

26 Πράγματι, όπως προκύπτει από τη δέκατη τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 93/13, η εξαίρεση που προβλέπει το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 αφορά τις ρήτρες που απηχούν διατάξεις του εθνικού δικαίου οι οποίες εφαρμόζονται ανεξαρτήτως της επιλογής των συμβαλλομένων μερών ή διατάξεις του εθνικού δικαίου οι οποίες εφαρμόζονται ελλείψει διαφορετικής σχετικής συμφωνίας τους.

27 Εξάλλου, αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής της ως άνω οδηγίας οι συμβατικές ρήτρες που απηχούν τις διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας που διέπει ορισμένη κατηγορία συμβάσεων, όχι μόνο στην περίπτωση που η σύμβαση που συνάπτεται μεταξύ των μερών εμπίπτει στην κατηγορία αυτή συμβάσεων, αλλά επίσης και όσον αφορά άλλες συμβάσεις στις οποίες η εν λόγω νομοθεσία εφαρμόζεται σύμφωνα με διάταξη του εθνικού δικαίου.

28 Όπως επισημαίνει η γενική εισαγγελέας στο σημείο 47 των προτάσεών της, η εξαίρεση αυτή από την εφαρμογή των ρυθμίσεων της οδηγίας 93/13 δικαιολογείται επειδή, στις περιπτώσεις για τις οποίες έγινε λόγος στις σκέψεις 26 και 27 της παρούσας αποφάσεως, εύλογα μπορεί να γίνει δεκτό ότι ο εθνικός νομοθέτης έχει προβεί σε εξισορρόπηση του συνόλου των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μερών σε ορισμένες συμβάσεις.

29 Η συλλογιστική αυτή δεν ισχύει, όμως, για τις ρήτρες συμβάσεως διαφορετικής από εκείνες για τις οποίες έγινε λόγος στη σκέψη 27 της παρούσας αποφάσεως. Σε μια τέτοια περίπτωση, ο εθνικός νομοθέτης έχει πράγματι αποφασίσει να εξαιρέσει την εν λόγω σύμβαση από το πεδίο εφαρμογής του νομικού καθεστώτος που προβλέπεται για άλλες κατηγορίες συμβάσεων. Η ενδεχόμενη βούληση των μερών να επεκτείνουν την εφαρμογή του καθεστώτος αυτού σε διαφορετική σύμβαση δεν μπορεί να εξομοιωθεί με την εκ μέρους του εθνικού νομοθέτη εξισορρόπηση του συνόλου των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών.

30 Εξάλλου, η δυνατότητα εξαιρέσεως συμβατικών ρητρών από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/13 για τον μοναδικό λόγο ότι επαναλαμβάνουν εθνικές νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις οι οποίες δεν έχουν εφαρμογή στη σύμβαση που συνήψαν τα μέρη, ή ότι παραπέμπουν σε τέτοιες διατάξεις, θα έθιγε το καθεστώς προστασίας των καταναλωτών που θεσπίζει η ως άνω οδηγία.

31 Πράγματι, υπό τις συνθήκες αυτές, οι επαγγελματίες θα μπορούσαν ευχερώς να αποφύγουν τον έλεγχο καταχρηστικότητας των ρητρών που δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως με καταναλωτή ακολουθώντας για τις ρήτρες των συμβάσεών τους τη διατύπωση που προβλέπει η εθνική νομοθεσία για τις ρήτρες ορισμένων κατηγοριών συμβάσεων. Το σύνολο όμως των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από σύμβαση που καταρτίζεται με αυτόν τον τρόπο δεν αντιστοιχεί κατ' ανάγκην στην ισορροπία που ο εθνικός νομοθέτης θέλησε να εξασφαλίσει για τις συμβάσεις που διέπονται από το κανονιστικό πλαίσιο που θέσπισε.

32 Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από τη δικογραφία του εθνικού δικαστηρίου, η δυνατότητα ενός επαγγελματία να αναπροσαρμόζει μονομερώς τις τιμές του φυσικού αερίου χωρίς αναφορά του λόγου, των όρων και της εκτάσεως της τροποποιήσεως της εν λόγω τιμής προβλεπόταν από την εθνική κανονιστική ρύθμιση, και συγκεκριμένα την AVBGasV, η οποία δεν είχε εφαρμογή στις ειδικές συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου που συνάπτει η RWE με καταναλωτές στο πλαίσιο της ελευθερίας των συμβάσεων.

33 Επιλογή, συνεπώς, του Γερμανού νομοθέτη ήταν η εξαίρεση των ειδικών συμβάσεων από το πεδίο εφαρμογής της AVBGasV.

34 Εξάλλου, η διαπίστωση αυτή δεν αναιρείται από το ότι η απαγόρευση των ειδικών ρητρών που προβλέπουν τα άρθρα 308 και 309 του BGB δεν έχει εφαρμογή, δυνάμει του άρθρου 310, παράγραφος 2, του ίδιου κώδικα, στις συμβάσεις των επιχειρήσεων παροχής φυσικού αερίου που αφορούν εφοδιασμό πελατών με ειδική σύμβαση, εφόσον οι όροι εφοδιασμού δεν αποκλίνουν εις βάρος τους από εκείνους που προβλέπουν οι κανονιστικές αποφάσεις για τους γενικούς όρους εφοδιασμού πελατών γενικού καθεστώτος.

35 Πράγματι, οι εν λόγω συμβάσεις εμπίπτουν στο άρθρο 307 του BGB, δυνάμει του οποίου οι ΓΟ δεν εφαρμόζονται όταν, χωρίς λόγο και αντιθέτως προς τις επιταγές της καλής πίστεως, θέτουν σε μειονεκτική θέση τον αντισυμβαλλόμενο εκείνου που τους χρησιμοποιεί κατά τρόπο ανεπίτρεπτο, ενώ τέτοια μειονεκτική θέση μπορεί να προκύπτει επίσης στην περίπτωση που ο επίμαχος όρος δεν είναι σαφής και κατανοητός.

36 Το άρθρο 307 του BGB αντιστοιχεί στο άρθρο 3 της οδηγίας 93/13, το οποίο είναι ουσιώδες στοιχείο του καθεστώτος προστασίας των καταναλωτών που θεσπίζει η οδηγία αυτή.

37 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι, όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, η γενική εισαγγελέας στο σημείο 56 των προτάσεών της, ο Γερμανός νομοθέτης σκοπίμως αποφάσισε να μην υπαγάγει τις ειδικές συμβάσεις στο καθεστώς της εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως που καθορίζει το περιεχόμενο των ρητρών των συμβάσεων παροχής φυσικού αερίου.

38 Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν αποκλείεται, δυνάμει του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, η εφαρμογή της ως άνω οδηγίας όσον αφορά ρήτρες όπως αυτές των επίμαχων ειδικών συμβάσεων στην κύρια δίκη.

39 Κατόπιν όλων των ανωτέρω, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι η οδηγία αυτή εφαρμόζεται στις ρήτρες ΓΟ που διαλαμβάνονται σε συμβάσεις, συναπτόμενες μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, οι οποίες επαναλαμβάνουν κανόνα του εθνικού δικαίου που εφαρμόζεται σε άλλη κατηγορία συμβάσεων και δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οικείας εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως.

Επί του δεύτερου ερωτήματος

40 Με το δεύτερο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν τα άρθρα 3 και 5 της οδηγίας 93/13, σε συνδυασμό με τα σημεία 1, στοιχείο ι', και 2, στοιχείο β', δεύτερο εδάφιο, του παραρτήματος της οδηγίας αυτής, καθώς και το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/55, σε συνδυασμό με το παράρτημα Α, στοιχεία β' και/ή γ', της δεύτερης αυτής οδηγίας, έχουν την έννοια ότι τυποποιημένη συμβατική ρήτρα, με την οποία ο προμηθευτής επιφυλάσσεται του δικαιώματός του να προβεί σε μονομερή τροποποίηση της τιμής του παρεχόμενου φυσικού αερίου, αλλά χωρίς αναφορά των λόγων, των όρων ή της εκτάσεως αυτής της τροποποιήσεως, είναι σύμφωνη προς τις απαιτήσεις των οδηγιών αυτών εφόσον διασφαλίζεται η τήρηση εύλογου χρόνου προειδοποιήσεως των καταναλωτών για την τροποποίηση της τιμής και το δικαίωμα τους να καταγγείλουν τη σύμβαση αν δεν επιθυμούν να αποδεχθούν τις τροποποιήσεις αυτές.

41 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, πρέπει να υπομνησθεί κατ' αρχάς ότι το σύστημα προστασίας που θεσπίζει η οδηγία 93/13 στηρίζεται στην ιδέα ότι ο καταναλωτής βρίσκεται σε ασθενέστερη θέση έναντι του επαγγελματία όσον αφορά τόσο την εξουσία διαπραγματεύσεως όσο και το επίπεδο πληροφορήσεως, κατάσταση η οποία τον υποχρεώνει να προσχωρήσει στους όρους που έχει διατυπώσει εκ των προτέρων ο επαγγελματίας, χωρίς να έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει το περιεχόμενό τους (αποφάσεις της 15ης Μαρτίου 2012, C-453/10, Pereničová και Perenič, σκέψη 27, καθώς και της 26ης Απριλίου 2012, C-472/10, Invitel, σκέψη 33).

42 Λαμβάνοντας υπόψη την ασθενέστερη αυτή θέση, η οδηγία 93/13 προβλέπει, αφενός, στο άρθρο της 3, παράγραφος 1, απαγόρευση των τυποποιημένων ρητρών οι οποίες, παρά τις απαιτήσεις της καλής πίστεως, δημιουργούν εις βάρος του καταναλωτή ουσιώδη ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μερών που απορρέουν από τη σύμβαση.

43 Αφετέρου, το άρθρο 5 της οδηγίας 93/13 επιβάλλει στους επαγγελματίες την υποχρέωση να διατυπώνουν τις ρήτρες κατά τρόπο σαφή και κατανοητό. Η εικοστή αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 93/13 διευκρινίζει ως προς το σημείο αυτό ότι ο καταναλωτής πρέπει να έχει πράγματι την ευκαιρία να λάβει γνώση όλων των ρητρών της συμβάσεως.

44 Πράγματι, η πληροφόρηση, πριν τη σύναψη της συμβάσεως, σχετικά με τους συμβατικούς όρους και τις συνέπειες της εν λόγω συνάψεως είναι ουσιώδους σημασίας για τους καταναλωτές. Βάσει ιδίως της πληροφορήσεως αυτής ο καταναλωτής αποφασίζει αν επιθυμεί να δεσμεύεται από τους όρους που έχει προδιατυπώσει ο επαγγελματίας.

45 Εξάλλου, ο νομοθέτης της Ένωσης έχει αποδώσει επίσης ιδιαίτερη σημασία στην πληροφόρηση αυτή του καταναλωτή στο πλαίσιο της οδηγίας 2003/55 και, άρα, συγκεκριμένα όσον αφορά τις συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου. Έτσι, το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής υποχρεώνει τα κράτη μέλη να διασφαλίζουν υψηλό επίπεδο προστασίας των καταναλωτών όσον αφορά τη διαφάνεια των συμβατικών όρων. Συναφώς, από το παράρτημα Α, στοιχεία α', β', και γ', της οδηγίας 2003/55 προκύπτει ότι τα εν λόγω κράτη έχουν, μεταξύ άλλων, την υποχρέωση να λαμβάνουν μέτρα ώστε να διασφαλίζεται ότι οι όροι αυτοί θα είναι δίκαιοι και διαφανείς, ότι θα διατυπώνονται με σαφή και κατανοητό τρόπο, ότι θα ανακοινώνονται στους καταναλωτές πριν από τη σύναψη της συμβάσεως και ότι αυτοί θα λαμβάνουν διαφανείς πληροφορίες σχετικά με τις ισχύουσες τιμές και τιμολόγια, καθώς και τους εφαρμοστέους ΓΟ. Στο ως άνω παράρτημα διευκρινίζεται, επιπλέον, ότι τα μέτρα που αναφέρονται εκεί εφαρμόζονται με την επιφύλαξη των ρυθμίσεων της οδηγίας 93/13.

46 Όσον αφορά τις τυποποιημένες ρήτρες, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, που επιτρέπουν στον προμηθευτή να τροποποιεί μονομερώς το κόστος παροχής του φυσικού αερίου, πρέπει να επισημανθεί ότι τόσο από το σημείο 2, στοιχείο β', δεύτερο εδάφιο, και δ', του παραρτήματος της οδηγίας 93/13 όσο και από το παράρτημα Α, στοιχείο β', της οδηγίας 2003/55 προκύπτει ότι ο νομοθέτης αναγνώρισε, στο πλαίσιο των συμβάσεων αορίστου χρόνου όπως οι συμβάσεις παροχής φυσικού αερίου, την ύπαρξη ευλόγου συμφέροντος του προμηθευτή να μπορεί να τροποποιεί το κόστος της υπηρεσίας του.

47 Οι τυποποιημένες ρήτρες που καθιστούν δυνατή τέτοια μονομερή αναπροσαρμογή πρέπει να τηρούν τις απαιτήσεις καλής πίστεως, ισορροπίας και διαφάνειας που επιβάλλουν οι εν λόγω οδηγίες.

48 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι απόκειται, εν τέλει, όχι στο Δικαστήριο αλλά στον εθνικό δικαστή να διαπιστώσει αν αυτό συμβαίνει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Πράγματι, η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου αφορά τόσο την ερμηνεία των διατάξεων των οδηγιών αυτών όσο και τα κριτήρια που ο εθνικός δικαστής μπορεί ή πρέπει να εφαρμόζει κατά την εξέταση συμβατικής ρήτρας υπό το πρίσμα των οδηγιών, εξυπακουομένου ότι απόκειται στον εν λόγω δικαστή να αποφαίνεται, λαμβάνοντας υπόψη τα κριτήρια αυτά, επί του χαρακτηρισμού συγκεκριμένης συμβατικής ρήτρας βάσει των ιδιαίτερων περιστάσεων της υπό κρίση υποθέσεως (βλ. αποφάσεις της 9ης Νοεμβρίου 2010, C-137/08, VB Pénzügyi Lízing, Συλλογή 2010, σ. I-10847, σκέψη 44, και Invitel, προπαρατεθείσα, σκέψη 22).

49 Όσον αφορά την εκτίμηση ρήτρας που επιτρέπει στον επαγγελματία να τροποποιεί μονομερώς το κόστος της παρεχόμενης υπηρεσίας, το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι τόσο από τα άρθρα 3 και 5 όσο και από τα σημεία 1, στοιχεία ι' και λ', και 2, στοιχεία β' και δ', του παραρτήματος της οδηγίας 93/13 προκύπτει ότι προς τον σκοπό αυτό έχει ουσιώδη σημασία, αφενός, αν η σύμβαση εκθέτει κατά τρόπο διαφανή τον λόγο και τρόπο μεταβολής του κόστους της παρεχόμενης υπηρεσίας, ώστε ο καταναλωτής να μπορεί να προβλέψει, βάσει σαφών και κατανοητών κριτηρίων, τις ενδεχόμενες μεταβολές του κόστους αυτού και, αφετέρου, αν οι καταναλωτές δικαιούνται να λύσουν τη σύμβαση στην περίπτωση που το κόστος αυτό όντως τροποποιηθεί (βλ., υπ' αυτή την έννοια, προπαρατεθείσα απόφαση Invitel, σκέψεις 24, 26 και 28).

50 Όσον αφορά, πρώτον, την οφειλόμενη ενημέρωση του καταναλωτή, προκύπτει ότι δεν εκπληρώνεται η υποχρέωση αυτή γνωστοποιήσεως στον καταναλωτή του λόγου και του τρόπου αναπροσαρμογής του εν λόγω κόστους καθώς και του δικαιώματος του να καταγγείλει τη σύμβαση με την απλή παραπομπή, με τους ΓΟ, σε νομοθετικό ή κανονιστικό κείμενο το οποίο ορίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών. Είναι πράγματι ουσιώδες ο καταναλωτής να ενημερώνεται από τον επαγγελματία σχετικά με το περιεχόμενο των επίμαχων διατάξεων (βλ., υπ' αυτή την έννοια, προπαρατεθείσα απόφαση Invitel, σκέψη 29).

51 Μολονότι το αναγκαίο επίπεδο πληροφορήσεως μπορεί να ποικίλλει ανάλογα με τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υποθέσεως και τα συγκεκριμένα προϊόντα ή υπηρεσίες, δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να αντισταθμίσει την έλλειψη πληροφορήσεως επί του θέματος αυτού το γεγονός και μόνο ότι οι καταναλωτές, κατά την εκτέλεση της συμβάσεως, θα ενημερώνονται, αφενός, για την τροποποίηση με τήρηση εύλογης προθεσμίας προειδοποιήσεως και, αφετέρου, για το δικαίωμά τους να καταγγείλουν τη σύμβαση αν δεν επιθυμούν να αποδεχθούν την τροποποίηση αυτή.

52 Πράγματι, μολονότι κατά το σημείο 2, στοιχείο β', του παραρτήματος της οδηγίας 93/13 και το παράρτημα Α, στοιχείο β', της οδηγίας 2003/55 εναπόκειται βεβαίως στον πάροχο να ενημερώσει τους καταναλωτές σχετικά με κάθε αύξηση των τιμολογίων τηρώντας εύλογη προθεσμία προειδοποιήσεως καθώς και για το δικαίωμα τους να καταγγείλουν τη σύμβαση, η υποχρέωση αυτή, η οποία προβλέπεται για την περίπτωση που η εν λόγω επιχείρηση έχει την πρόθεση να ασκήσει το επιφυλαχθέν δικαίωμά της για τροποποίηση των τιμολογίων, προστίθεται στην υποχρέωση ενημερώσεως του καταναλωτή, πριν τη σύναψη της συμβάσεως και με όρους σαφείς και κατανοητούς, για τις κύριες προϋποθέσεις ασκήσεως του δικαιώματος αυτού μονομερούς τροποποιήσεως.

53 Με τις αυστηρές αυτές απαιτήσεις σχετικά με την οφειλόμενη ενημέρωση του καταναλωτή, τόσο στο στάδιο της συνάψεως συμβάσεως προμήθειας όσο και κατά την εκτέλεσή της, σχετικά με το δικαίωμα του επαγγελματία για μονομερή τροποποίηση των όρων, εξισορροπούνται τα συμφέροντα των δύο μερών. Στο θεμιτό συμφέρον του επαγγελματία να προστατευθεί για την περίπτωση αλλαγής των συνθηκών αντιστοιχεί το εξίσου θεμιτό συμφέρον του καταναλωτή, αφενός, να γνωρίζει και, άρα, να μπορεί να προβλέψει τις συνέπειες που θα μπορούσε να έχει ως προς αυτόν, στο μέλλον, η αλλαγή αυτή και, αφετέρου, να έχει στη διάθεσή του σε μία τέτοια περίπτωση όλα τα δεδομένα τα οποία θα του δώσουν τη δυνατότητα να αντιδράσει με τον πλέον πρόσφορο τρόπο στη νέα κατάσταση.

54 Όσον αφορά, δεύτερον, το δικαίωμα του καταναλωτή να καταγγείλει τη σύμβαση προμήθειας που έχει συνάψει στην περίπτωση που ο επαγγελματίας τροποποιήσει μονομερώς τα ισχύοντα τιμολόγια, έχει ουσιώδη σημασία, όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, η γενική εισαγγελέας στο σημείο 85 των προτάσεών της, η δυνατότητα καταγγελίας που παρέχεται στον καταναλωτή να μην είναι κενός τύπος αλλά να μπορεί όντως να ασκηθεί. Αυτό δεν ισχύει όταν, για λόγους που σχετίζονται με τις πρακτικές λεπτομέρειες ασκήσεως του δικαιώματος καταγγελίας ή με τις συνθήκες της οικείας αγοράς, ο εν λόγω καταναλωτής δεν έχει όντως τη δυνατότητα να αλλάξει προμηθευτή ή όταν δεν έχει ενημερωθεί με τον δέοντα τρόπο και εγκαίρως για την επικείμενη τροποποίηση, ώστε να μην έχει τη δυνατότητα να ελέγξει τον τρόπο υπολογισμού και, ενδεχομένως, να αλλάξει προμηθευτή. Συναφώς, πρέπει να ληφθούν υπόψη, ιδίως, το αν η οικεία αγορά λειτουργεί υπό όρους ανταγωνισμού, το ενδεχόμενο κόστος για τον καταναλωτή της καταγγελίας της συμβάσεως, το χρονικό διάστημα μεταξύ της

ανακοινώσεως και της ενάρξεως ισχύος των νέων τιμολογίων, οι πληροφορίες που δόθηκαν κατά το χρόνο της ανακοινώσεως αυτής, καθώς και το κόστος και ο αναγκαίος χρόνος για την αλλαγή προμηθευτή.

55 Κατόπιν όλων των ανωτέρω, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η εξής απάντηση:

— τα άρθρα 3 και 5 της οδηγίας 93/13 σε συνδυασμό με το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/55 έχουν την έννοια ότι, προκειμένου να εκτιμηθεί αν μια τυποποιημένη συμβατική ρήτρα, με την οποία προμηθευτής επιφυλάσσεται του δικαιώματος του να τροποποιεί το κόστος παροχής φυσικού αερίου, ανταποκρίνεται ή όχι στις απαιτήσεις της καλής πίστεως, της ισορροπίας και της διαφάνειας που επιβάλλουν οι διατάξεις αυτές, έχουν, ιδίως, ουσιώδη σημασία:

  — αν η σύμβαση εκθέτει κατά τρόπο διαφανή τον λόγο και τρόπο αναπροσαρμογής του εν λόγω κόστους, ώστε ο καταναλωτής να μπορεί να προβλέψει, βάσει σαφών και κατανοητών κριτηρίων, τις ενδεχόμενες μεταβολές του κόστους αυτού. Η έλλειψη ενημερώσεως επί του σημείου αυτού δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να αντισταθμιστεί από το γεγονός και μόνο ότι οι καταναλωτές, κατά την εκτέλεση της συμβάσεως, θα ενημερώνονται, αφενός, για την τροποποίηση του κόστους με τήρηση εύλογης προθεσμίας προειδοποιήσεως και, αφετέρου, για το δικαίωμά τους να καταγγείλουν τη σύμβαση αν δεν επιθυμούν να αποδεχθούν την τροποποίηση αυτή· και

  — αν υπάρχει, υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες, πραγματική δυνατότητα ασκήσεως του δικαιώματος καταγγελίας που παρέχεται στον καταναλωτή·

— Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να προβεί στην εν λόγω εκτίμηση λαμβάνοντας υπόψη όλες τις ιδιαίτερες περιστάσεις της συγκεκριμένης υποθέσεως, συμπεριλαμβανομένου του συνόλου των ρητρών των ΓΟ των καταναλωτικών συμβάσεων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η επίδικη ρήτρα.

Επί του περιορισμού των διαχρονικών αποτελεσμάτων της παρούσας αποφάσεως

56 Για την περίπτωση που με την εκδοθησόμενη απόφαση κριθεί ότι ρήτρα όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη δεν πληροί τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης, η Γερμανική Κυβέρνηση ζήτησε, με τις γραπτές της παρατηρήσεις, από το Δικαστήριο να περιορίσει τα διαχρονικά αποτελέσματα της αποφάσεως του, ώστε η ερμηνεία που θα γίνει δεκτή με την απόφαση αυτή να μην έχει εφαρμογή ως προς τις μεταβολές τιμολογίων που έχουν πραγματοποιηθεί πριν από την ημερομηνία δημοσιεύσεως της εν λόγω αποφάσεως. Η RWE, η οποία υπέβαλε επίσης σχετικό αίτημα με τις γραπτές της παρατηρήσεις, υποστηρίζει ότι τα αποτελέσματα της αποφάσεως θα έπρεπε να μετατεθούν κατά 20 μήνες προκειμένου τόσο οι οικείες επιχειρήσεις όσο και ο εθνικός νομοθέτης να μπορέσουν να προσαρμοστούν στις συνέπειες της εν λόγω αποφάσεως.

57 Προς στήριξη των αιτημάτων τους, η Γερμανική Κυβέρνηση και η RWE επικαλέστηκαν το ενδεχόμενο σοβαρών οικονομικών επιπτώσεων ως προς μεγάλο αριθμό συμβάσεων παροχής φυσικού αερίου στη Γερμανία, με αποτέλεσμα σημαντικά ελλείμματα των οικείων επιχειρήσεων.

58 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, η ερμηνεία που το Δικαστήριο δίνει σε κανόνα του δικαίου της Ένωσης, κατά την άσκηση της αρμοδιότητας που του παρέχει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, διαφωτίζει και διευκρινίζει το περιεχόμενο του κανόνα αυτού, όπως αυτός πρέπει ή θα έπρεπε να νοείται και να εφαρμόζεται από τότε που τέθηκε σε ισχύ. Επομένως, ο κατ' αυτόν τον τρόπο ερμηνευμένος κανόνας μπορεί και πρέπει να εφαρμοστεί από τον δικαστή ακόμη και σε έννομες σχέσεις που γεννήθηκαν και συστάθηκαν πριν από την απόφαση επί της αιτήσεως ερμηνείας, αν πληρούνται οι προϋποθέσεις για να αχθεί ενώπιον των αρμοδίων δικαστηρίων μια διαφορά σχετικά με την εφαρμογή του εν λόγω κανόνα (βλ., ιδίως, αποφάσεις της 2ας Φεβρουαρίου 1988, 24/86, Blaizot

κ.λπ., Συλλογή 1988, σ. 379, σκέψη 27· της 10ης Ιανουαρίου 2006, C-402/03, Skov και Bilka, Συλλογή 2006, σ. I-199, σκέψη 50· της 18ης Ιανουαρίου 2007, C-313/05, Brzeziński, Συλλογή 2007, σ. I-513, σκέψη 55, καθώς και της 7ης Ιουλίου 2011, C-263/10, Nisipeanu, σκέψη 32).

59 Επομένως, μόνον όλως κατ' εξαίρεση δύναται το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή της σύμφυτης με την έννομη τάξη της Ένωσης γενικής αρχής της ασφάλειας δικαίου, να περιορίσει τη δυνατότητα κάθε ενδιαφερόμενου να επικαλεστεί μια ερμηνευμένη από το Δικαστήριο διάταξη για να θέσει υπό αμφισβήτηση έννομες σχέσεις που δημιουργήθηκαν καλόπιστα. Για να μπορέσει να αποφασιστεί ένας τέτοιος περιορισμός, είναι αναγκαία η συνδρομή δύο ουσιωδών προϋποθέσεων, και συγκεκριμένα της καλής πίστεως των ενδιαφερομένων και του κινδύνου σημαντικών διαταραχών (βλ., ιδίως, προπαρατεθείσες αποφάσεις Skov και Bilka, σκέψη 51· Brzeziński, σκέψη 56· απόφαση της 3ης Ιουνίου 2010, C-2/09, Kalinchev, Συλλογή 2010, σ. I-4939, σκέψη 50, καθώς και της 19ης Ιουλίου 2012, C-263/11, Rēdlihs, σκέψη 59).

60 Όσον αφορά τον κίνδυνο σοβαρών διαταραχών, επιβάλλεται η διαπίστωση, κατ' αρχάς, ότι, εν προκειμένω, η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης στην οποία το Δικαστήριο προβαίνει με την παρούσα απόφαση αφορά τις «καταχρηστικές ρήτρες» κατά τη έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, καθώς και τα κριτήρια που ο εθνικός δικαστής δύναται ή οφείλει να εφαρμόσει κατά την εξέταση της επίδικης συμβατικής ρήτρας βάσει των διατάξεων της οδηγίας 93/13 λαμβάνοντας υπόψη τις διατάξεις της οδηγίας 2003/55. Πράγματι, εναπόκειται στον εθνικό δικαστή να αποφανθεί, λαμβάνοντας υπόψη τα εν λόγω κριτήρια, επί του συγκεκριμένου χαρακτηρισμού ορισμένης συμβατικής ρήτρας βάσει των ιδιαίτερων περιστάσεων της κάθε υποθέσεως (προπαρατεθείσες αποφάσεις VB Pénzügyi Lízing, σκέψη 44, και Invitel, σκέψη 22).

61 Υπό τις συνθήκες αυτές, οι οικονομικές επιπτώσεις για τις επιχειρήσεις παροχής φυσικού αερίου που έχουν συνάψει με καταναλωτές ειδικές συμβάσεις παροχής φυσικού αερίου δεν μπορούν να προσδιοριστούν μόνο βάσει της ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης στην οποία θα προβεί το Δικαστήριο στην υπό κρίση υπόθεση (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 13ης Μαρτίου 2007, C-524/04, Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation, Συλλογή 2007, σ. I-2107, σκέψη 131).

62 Κατά συνέπεια, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι έχει αποδειχθεί ύπαρξη κινδύνου σοβαρών διαταραχών, κατά την έννοια της νομολογίας που παρατέθηκε στη σκέψη 59 της παρούσας αποφάσεως, ώστε να δικαιολογείται ο περιορισμός των διαχρονικών αποτελεσμάτων της παρούσας αποφάσεως.

63 Δεδομένου ότι το δεύτερο από τα κριτήρια που μνημονεύθηκαν στη σκέψη 59 της παρούσας αποφάσεως δεν συντρέχει, δεν είναι αναγκαίο να εξεταστεί αν συντρέχει το κριτήριο της καλής πίστεως των ενδιαφερομένων.

64 Από τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει ότι δεν συντρέχει λόγος να περιοριστούν τα διαχρονικά αποτελέσματα της παρούσας αποφάσεως.

Επί των δικαστικών εξόδων

65 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές έχει την έννοια ότι η οδηγία αυτή εφαρμόζεται στις ρήτρες γενικών όρων συναλλαγών που διαλαμβάνονται σε συμβάσεις, συναπτόμενες μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, οι οποίες επαναλαμβάνουν κανόνα του εθνικού δικαίου που εφαρμόζεται σε άλλη κατηγορία συμβάσεων και δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οικείας εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως.**

2) **Τα άρθρα 3 και 5 της οδηγίας 93/13 σε συνδυασμό με το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/55/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2003, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της οδηγίας 98/30/ΕΚ, έχουν την έννοια ότι, προκειμένου να εκτιμηθεί αν μια τυποποιημένη συμβατική ρήτρα, με την οποία προμηθευτής επιφυλάσσεται του δικαιώματός του να τροποποιεί το κόστος παροχής φυσικού αερίου, ανταποκρίνεται ή όχι στις απαιτήσεις της καλής πίστεως, της ισορροπίας και της διαφάνειας που επιβάλλουν οι διατάξεις αυτές, έχουν, ιδίως, ουσιώδη σημασία:**

   — **αν η σύμβαση εκθέτει κατά τρόπο διαφανή τον λόγο και τρόπο αναπροσαρμογής του εν λόγω κόστους, ώστε ο καταναλωτής να μπορεί να προβλέψει, βάσει σαφών και κατανοητών κριτηρίων, τις ενδεχόμενες μεταβολές του κόστους αυτού. Η έλλειψη ενημερώσεως επί του σημείου αυτού δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να αντισταθμιστεί από το γεγονός και μόνο ότι οι καταναλωτές, κατά την εκτέλεση της συμβάσεως, θα ενημερώνονται, αφενός, για την τροποποίηση του κόστους με τήρηση εύλογης προθεσμίας προειδοποιήσεως και, αφετέρου, για το δικαίωμά τους να καταγγείλουν τη σύμβαση αν δεν επιθυμούν να αποδεχθούν την τροποποίηση αυτή· και**

   — **αν υπάρχει, υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες, πραγματική δυνατότητα ασκήσεως του δικαιώματος καταγγελίας που παρέχεται στον καταναλωτή.**

   Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να προβεί στην εν λόγω εκτίμηση λαμβάνοντας υπόψη όλες τις ιδιαίτερες περιστάσεις της συγκεκριμένης υποθέσεως, συμπεριλαμβανομένου του συνόλου των ρητρών των γενικών όρων των καταναλωτικών συμβάσεων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η επίδικη ρήτρα.

(υπογραφές)